

KERSTBOODSCHAP 2022

OVER DE BESCHERMING VOOR GODS SCHEPPING

EEN KATHOLIEKE STEM

Beste broeders en zusters,

Wij gaan dit jaar Kerstmis vieren in een lastige tijd. Veel burgers voelen zich verward en onzeker en dat is niet voor niets. Wij hebben niet te maken met één crisis maar met een hele reeks. Recent hoorde ik het nieuwe woord polycrisis. Crisis stapelt zich op crisis. Ik noem de oorlog in Oekraïne, de economische crisis, de crisis in de politiek, de stikstofcrisis en de klimaatcrisis. Veel burgers maken zich zorgen. Het brood wordt duur en dat geldt nog meer voor onze energie.

Christenen heten mensen van hoop. Geloof neemt onze zorgen niet weg maar biedt wel perspectief. De Bijbelse God wil, zo geloven wij, de zorgen met ons meedragen. Wij geloven in deze solidaire God, juist ook omdat het Kerstmis is geweest.

God heeft zich in Christus over ons heen gebogen. Christus werd 2000 jaar geleden geboren in Bethlehem. Ook vandaag wil hij geboren worden in onze stad, in ons huis, in ons eigen bestaan.

In deze Kerstboodschap 2022 wil ik met u stilstaan bij de ecologische crisis.

Vandaar ook de titel: Over de bescherming van Gods schepping.

Onze aarde is in nood. Recent kreeg ik een boeiend boek onder ogen: *Halverwege de Groene Eeuw, 1970- 2070*. De auteur, Alexander de Roo, ziet vijftig jaar geleden, rond 1970, het bewustzijn groeien dat onze omgang met de aarde helemaal uit de hand dreigt de lopen. Hij noemt natuurlijk het beroemde rapport Grenzen aan de groei van de Club van Rome uit 1972. Maar in dezelfde tijd ontstaan in ons eigen land tal van organisaties die aandacht vragen voor de ecologische crisis.

De stem van de christelijke kerken

Al in 1967 veroorzaakte Lynn White, met name in christelijke kring, beroering met zijn artikel *The historical roots of our ecological crisis*. Het artikel, dat in het prestigieuze tijdschrift 'Science' verscheen, verdedigt de stelling dat de joods-christelijke traditie een antropocentrische levenshouding verdedigt. Met andere woorden: alles draait om de mens. De belangen van de mens staan in het jodendom en het christendom voorop en dat gaat meer en meer ten koste van de overige schepping stelt White. Het artikel van White heeft veel pennen en later toetsenborden in beweging gezet.

Veel is geschreven over de opdracht van God aan de mens in het boek Genesis. De mens krijgt als kroon van de schepping de opdracht om de aarde te beheren en behoeden.

Maar moeten wij niet constateren dat het beheren is overgegaan in beheersen en uitbuiten?

White stelt christenen dus scherpe vragen. Wij leven inmiddels ruim een halve eeuw verder. En in christelijke kring wordt het ecologisch belang steeds meer gezien. In de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw sprak de Wereldraad van Kerken al over vrede, gerechtigheid en de heiligheid van de schepping. Wij vinden dat ecologisch bewustzijn ook terug in de recente sociale encyclieken.

Paus Johannes Paulus II noemde in de jaren 90 de ecologische crisis een morele crisis en pleitte voor een ecologisch reveil. In 2009 publiceerde zijn opvolger de encycliek *Caritas in Veritate*. Paus Benedictus verbindt in deze rondzendbrief de zorgen over sociale onrechtvaardigheid met de groeiende zorgen over de toestand van Gods schepping.

Paus Franciscus en Laudato Si' (2015)

In het voetspoor van paus Benedictus schrijft paus Franciscus in 2015 zijn encycliek *Laudato Si'* met als ondertitel: om de zorg voor ons gemeenschappelijk huis. De paus gebruikt de metafoor van het huis om onze aarde aan te duiden. 2015 is in deze Groene Eeuw een belangrijk jaar; in dat jaar formuleren de Verenigde Naties de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen en wordt aan het einde van dat jaar de klimaatop van Parijs gehouden.

Veel waarnemers, ook van niet-katholieke huize, suggereren dat het spreken van paus Franciscus veel deelnemers aan de Parijse top heeft gestimuleerd om door te pakken en ambitieuze doorstellingen te formuleren. Alleen zo kan een verdere opwarming van de aarde, met alle desastreuse gevolgen, worden voorkomen.

Twee jaar voor de publicatie van *Laudato Si'*, in 2013 dus, was kardinaal Bergoglio tot bisschop van Rome gekozen. Hij koos voor het eerst in de geschiedenis van het pausschap voor de naam Franciscus. In dit geval kunnen wij zeker spreken over nomen est omen.

Met deze naamkeuze geeft de paus een teken af. Hij verwijst naar Franciscus van Assisi, de apostel van de armen. Franciscus die leefde tussen 1181 en 1226 was de zoon van een rijke Italiaanse koopman. Hij zou ridder worden maar, mede door de ontmoeting met een melaatse, krijgt zijn leven een radicale wending. Hij doet afstand van zijn rechten als erfgenaam en van zijn bezit. Hij leeft in navolging van Christus als een arme. Vrienden, en later ook vriendinnen, sluiten zich bij hem aan. Het is het begin van de orde van de franciscanen en clarissen.

Paus Franciscus voelt zich intens verwant met zijn Middeleeuwse naamgenoot.

De titel van zijn encycliek, *Laudato Si'*, heeft de paus ontleend aan het beroemde Zonnelied van de heilige Franciscus: *Geloofd zijt Gij*. De encycliek benoemt allereerst een aantal aspecten van onze huidige milieucrisis. Het gaat om het oprukken van woestijnen, de snelle teloorgang van de biodiversiteit, klimaatverandering en de ernstige vervuiling van onze aarde.

Paus Franciscus noemt ook heel expliciet de zorgen rond genoeg schoon water. Water vormt immers de bron van alle leven.

Zelf herinner ik mij het watercongres dat in november 2019 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam werd gehouden. Tijdens dat congres spraken ook patriarch Bartholomeus en kardinaal Turkson.

Het congres toonde het waterprobleem aan de hand van drie steden: Kaapstad, Jakarta en Amsterdam.

Al jaren kampt Kaapstad in Zuid Afrika met een tekort aan drinkwater en tegelijk heeft Jakarta ieder jaar te maken met overstromingen. Ook Amsterdam werd genoemd want ook in ons waterrijke land wordt het aanleveren van veilig drinkwater een steeds grotere opgave.

Recent publiceerde de provincie Noord Brabant een nota met de indringende maar ook duidelijke visie: Zonder water, geen later. In de provincie Noord Brabant bestaat een toenemende waterproblematiek.

Droogte vormt een onderdeel van het grotere klimaatvraagstuk. Wereldwijde watertekorten, die door de klimaatverandering ontstaan, zijn vaak een bron van oorlog en conflict die de allerarmsten het eerste treffen. In *Laudato Si'* schetst de paus een gelovig antwoord op de crisis met verwijzingen naar de heilige Schrift en de traditie van de Kerk. Het gaat over het getuigenis; over een scheppende en reddende God, maar het gaat ook over de mens als een vrij en verantwoordelijk schepsel. Een nieuwe interpretatie van Genesis wordt gepresenteerd. Wij, mensen, zijn geroepen om Gods schepping op een zorgvuldige wijze te beheren of, met de woorden van de filosoof (en lid van de Schola van de Sint Jan) Wil Derkse, om als een hovenier de aarde als de hof van God te verzorgen en koesteren. Onze wereld heeft een sacramentele dimensie. Zij verwijst naar de Schepper. Wie de schepping schendt, schendt daarmee de Schepper. Maar goede hoveniers zijn, is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

De actuele stikstofcrisis maakt duidelijk dat met name onze huidige landbouw ons natuurlijke kapitaal aantast. Wij overschrijden de draagkracht van het natuurlijke systeem en putten de bodem uit. Naar mijn overtuiging valt dat de individuele boer niet aan te rekenen. Na de crisis van de dertiger jaren en de oorlogsjaren 1940-1945 was het regeringsbeleid gericht op schaalvergroting. Zo kon veel, veilig en goedkoop voedsel worden geproduceerd. Maar meer en meer beseffen wij de donkere kant van de productieketen. Deze situatie vraagt dan ook om een collectieve actie van overheden, boeren, supermarktketens en individuele burgers.

De paus verwijst in zijn encycliek naar een dominant antropocentrisch denken als verklaring voor de onevenwichtige relatie tussen de mens en de aarde. De ecologische achteruitgang die wij, mensen, veroorzaken is pas enkele eeuwen oud. Het antropocentrische denken sinds Descartes en de Verlichting van de 18^e eeuw, heeft ons veel goeds gebracht. Wij hebben ons kunnen bevrijden van de grillen van de natuur en na 1945 is voor grote groepen burgers een enorme welvaartsstijging gerealiseerd.

Wij worden nu geconfronteerd met de ecologische schaduwzijden van de gouden jaren van groei. Paus Franciscus vraagt om een ecologische bekering en spreekt tegen die achtergrond over minder is meer. Maar zijn wij werkelijk bereid om terug te gaan in welvaartsniveau? Individueel valt daarvoor te kiezen maar collectief is dat al veel lastiger. Mensen houden elkaar scherp in de gaten en willen niets inleveren als de ander dat ook niet doet.

De les van de actie Nieuwe levensstijl

In dat kader kunnen wij leren van het recente verleden. Ik denk aan de actie Nieuwe Levensstijl uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. In die jaren beroerde de eerste groene golf van milieubewustzijn onze samenleving. De actie, gedragen door sterk gemotiveerde christenen, deed een appèl op burgers om anders en zuiniger te gaan leven.

De ethicus Kuitert heeft deze actie geanalyseerd en gewezen op het beperkte effect. De actie legde teveel nadruk op een persoonlijke gezindheidsethiek. Het falen van de actie illustreert hij

met een gedachtenexperiment: Beeld je eens in dat in een land 100 mensen wonen. Vijf burgers zijn zeer gemotiveerd om te veranderen maar de grote meerderheid blijft bestaande paden bewandelen. Na een jaar is het effect van de nieuwe levensstijl van de 5 burgers zó gering dat een van deze 5 burgers zich weer aansluit bij de meerderheid. De heersende cultuur was zo dominant dat steeds minder mensen bereid waren om hun stijl van leven te versoberen. Natuurlijk is een persoonlijke gezindheid belangrijk en zal de Kerk ook op de burgers een moreel appèl blijven doen maar als wij macro-resultaat willen zien, moet er meer gebeuren.

Kuitert spreek over 'democratische dwang' om micro-gedrag en macro-gevolgen met elkaar te verbinden. Een voorhoede van gemotiveerde mensen is nodig om, via wetten die door het parlement worden aangenomen, de grote massa in een meer ecologisch verantwoorde richting te manoeuvreren.

Een goed voorbeeld is de wetgeving rond het roken. Een gemotiveerde minderheid heeft uiteindelijk, via wetgeving, tot een verandering van gedrag geleid. Vroeger gold roken als stoer; nu ben je steeds meer een loser.

Democratische dwang kan mogelijk een meer verantwoorde levensstijl bevorderen en onze ecologische voetafdruk verminderen. Via belastingen valt er het een en ander te bereiken. Milieuvervuilende producten en milieuvervuilend gedrag hoger belasten en milieusparend gedrag belonen.

Leiderschap voor de lange termijn

De systeemverandering waar wij voor staan, is niet eenvoudig. Het vraagt om slimme sturing maar ook om bestuurlijke bezieling en een scherp zicht op de verre toekomst.

Te veel en te vaak zijn onze huidige politici en bestuurders bezig met de korte termijn. Dit is, vanwege verkiezingen, te begrijpen maar dat biedt geen oplossing voor de ecologische crisis.

Leiderschap voor de lange termijn is nodig.

Paus Franciscus spreekt niet als politicus maar als moreel en geestelijk leider. Hij wil met zijn actualisering van het katholieke sociaal denken een bron van inspiratie zijn. De paus richt zich als bisschop van Rome natuurlijk allereerst tot rooms-katholieken maar de Kerk staat open voor bondgenoten. De paus wil de wereldwijd aanwezige spirituele krachten bundelen om zo de uitdagingen rond sociale gerechtigheid en duurzaamheid aan te kunnen. Niet alleen andere christenen en andersgelovigen maar uiteindelijk alle mensen van goede wil. Gelovigen en ongelovigen kunnen samen optrekken, ieder vanuit een eigen levensbeschouwelijke motivatie.

Voor christenen kunnen wij dan ook denken aan het Zonnelied van de heilige Franciscus. Dat lied bezingt de schepping als één broeder- en zusterschap.

Geloofd zijt gij, broeder zon
Geloofd zijt gij, zuster maan
Geloofd zijt gij, broeder wind
Geloofd zijt gij, zuster water
Geloofd zijt gij, broeder vuur
Geloofd zijt gij, door zuster, onze moeder aarde

God krijgt zijn eer als mensen zich kunnen ontplooiën in zijn naam, als dat maar niet ten koste gaat van Gods schepping. Paus Franciscus richt zich tot wereldleiders en regeringen, tot

werkgevers en vakbonden, maar hij houdt ook ieder van ons een spiegel voor. Het gaat om het inoefenen van een ecologische spiritualiteit: een nieuwe omgang met andere mensen, andere schepselen en de Schepper.

De paus beseft dat de problemen complex zijn en weerbarstig. De Kerk geeft niet zozeer stellige antwoorden maar stelt veeleer kritische vragen en wijst op blinde vlekken. Zo kan de dialoog tussen mensen worden bevorderd en kunnen wegen ten goede worden gevormd.

Wij zijn op de helft van de Groene Eeuw

De komende jaren op weg naar 2030, 2050 en 2070 zijn cruciaal voor de transitie die nodig is om Gods aarde als ons gemeenschappelijk huis bewoonbaar te houden. Nu komt het aan op uithoudingsvermogen. Successen zullen worden afgewisseld met tegenslagen. Er staan grote belangen op het spel en de tegenkrachten zijn sterk, zoals recent nog bleek tijdens de klimaatop in Egypte. Het geloof in God en onze vriendschap met Christus kan ons bezielen en motiveren. Het gaat om meer dan optimisme. Het gaat om de goddelijke deugd van de hoop als een geschenk van Gods Geest.

Tot slot

Beste broeders en zusters, ik kom tot een afronding. De bescherming van Gods schepping is geen speeltje voor groene hobbyisten. Het zou voor christenen een hartzaak moeten zijn, het heeft immers alles te maken met het kerstfeest. Wij vieren het geheim van de incarnatie. Letterlijk betekent dat de vleeswording, de menswording van God in Christus. God heeft ons in Hem opgezocht. God heeft ons en de hele schepping zo lief, dat Hij bij ons is gekomen. Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond. God heeft in Christus deze wereld aangeraakt en wil haar vernieuwen.

Dat wij, in kracht van Gods Geest, instrumenten willen zijn in Gods hand. Juist in deze lastige, onzekere tijd mogen wij ons bestaan bouwen op het fundament dat Christus zelf is.

Mogen wij ons inzetten voor een meer veilige, rechtvaardige en groene wereld voor onszelf voor onze kinderen en kleinkinderen.

Vanuit die hoop wens ik u een gezegend, en zalig kerstfeest.

Mgr. dr. Gerard de Korte